

Literatura.

Slovanské právo.

J. Lappo, 1588 metų Lietuvos Statutas, Kaunas 1938, str. XLVIII + 516. Na sklonku r. 1938 vydal zasloužilý historik dějin litevských prof. J. J. Lappo třetí svazek svého monumentálního díla o III. litevském statutu z r. 1588. Obsahuje text statutu, jímž se mnohaletá práce autorova na této významné právní památce ukončuje.

Až doposud používalo vědecké bádání — pokud některý badatel nesáhl k původnímu vydání III. litevského statutu, vytištěnému v tiskárně Mamoničů ve Vilně — edice J. D. Běljajeva, jež vyšla v XIX. knize Vremenuki Obščestva istoriji i drevnostej Rossijskich při moskevské universitě r. 1854. Za 85 let stalo se toto vydání nejen dosti vzácným, nýbrž i značně zastaralo, nehledíc ani k tomu, že obsahuje sice nečetné, ale přece jen závažné omyly, jež úplně mění přesný smysl zákona. Lze proto jen vítati, že prof. Lappo ujal se obtížné a málo vděčné práce opatřiti nové vydání III. litevského statutu, jímž by se dostalo vědeckému badateli spolehlivé pomůcky a zároveň vzbudil i širší zájem o tuto poměrně dosti zapomínanou slovanskou právní památku.

Nové vydání Lappovo vzniklo z důkladného srovnání třicetičtyř starých tisků statutu, jež autor spisu shledal v ruských, polských i jiných knihovnách. Další exempláře statutu, pokud se snad někde ještě vyskytnou, mohou as sotva na Lappově vydání něco změnit. Na podkladě srovnávacího studia rekonstruoval autor text III. litevského statutu, pokud lze nej přesněji; odchylky textové jsou uvedeny v poznámkách, takže každému jest možno se přesvědčiti o variantech, jimiž se charakterisují jednotlivé skupiny starých tisků statutu. Vydání Lappovo jest přísně kritické, vyhovující plně nynějším požadavkům a na dlouhou dobu zůstane pravděpodobně ojedinělým, ježto dílo podobného druhu vyžaduje, má-li býti spolehlivým, nejen úmorné práce, nýbrž i dokonalé znalosti celého ovzduší, v němž vznikalo. Bylo by si ještě přáti, aby spis byl opatřen věcným

rejstříkem, jenž by velmi usnadnil použití díla při konkrétních historických neb právněhistorických tematech; z důvodu, že by tím snad nadměrně vzrostl rozsah knihy, asi k tomu nedošlo. T. Saturník.

Borowski Stanisław, Kodeks Stanisława Augusta. Zbiór dokumentów. Vyšlo nákladem právnické společnosti ve Varšavě 1938, stran XV + 348. Téměř současně — skoro by jako shodou okolností — vydal docent S. B o r o w s k i ve Varšavě materiál k zákoníku Stanisława Augusta, kterýž zákonník měl v první řadě přihlížeti k litevskému statutu, jakožto »k nejdokonalejší knize práv v celé Evropě«, jak zdůraznil v zasedání polského sněmu dne 28. června 1791 korunní podkancléř polský Hugo Kołłataj.

Popud ke zmíněnému zákoníku dala květnová ústava polská z r. 1791, jejíž VIII. článek nařizoval, aby sněm polský ustanovil osoby, které by sepsaly kodex práv civilních a trestních, jenž by měl pojmenování po králi Stanisłavu Augustovi. Kodifikační komise, jmenovaná téhož roku, zahájila přípravné práce ještě v r. 1791 a pokračovala v nich až do polovice března 1792. Osnova zákoníku, jež měla z prací komise vzejíti, měla obsahovati právo soudní, civilní a trestní včetně s předpisy o soudní organizaci. K redakci osnovy zákoníku však již nedošlo; zůstaly pouze materialie, jež jsou jedním z posledních projevů polského právního vývoje před zánikem polské státní samostatnosti na konci 18. stol.

Vědecký zájem o zmíněný materiál datuje se již od polovice XIX. století, avšak k vydání tiskem stále nedocházelo s výjimkou jen některých částí. Edice Stanisława Borowského, podniknutá z iniciativy právnické společnosti ve Varšavě v r. 1936, podává vědeckému bádání celou sbírku dokumentů, týkajících se kodifikačních příprav tehdejší komise. Jsou v ní obsažena nejen akta sněmovní, podávající zprávy o průběhu činnosti komise, nýbrž i projekty jednotlivých členů komise na uspořádání zákoníku, odborné posudky projektů, ba i příslušná korespondence. Některý materiál, celkem nečetný, zůstal autorovi nedostupný. Avšak mezera ta sotva může podstatně změnit obraz právních názorů, ovládajících tehdejší reformní činnost tvůrců chystaného zákoníku. Vydání autorovo je pečlivé, opatřené potřebným rejstříkem i příslušnou bibliografií; pro studium posledních fází právního vývoje v Polsku je vítanou pomůckou. T. Saturník.

Crânjala Dumitru: Rumunské vlivy v Karpatech se zvláštním zřetelem k moravskému Valašsku (vyšlo v knihovně Sboru pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi jakožto číslo 10), Praha 1938, stran XCVIII + 564. Obsáhlé dílo mladého autora nespádá sice celým svým obsahem do

právní historie, avšak místy se dotýká valašského práva, jemuž před lety (r. 1916) věnoval prof. K. Kadlec obsáhlou studii. Autor zprvu věnuje pozornost literatuře, kterou probírá na 186 stranách, kde připojuje své kritické poznámky, načež podává její celkové zhodnocení (str. 186—194). Na to následuje další kapitola, v níž zabývá se rozbořem rumunských prvků jazykových v Karpatech, na něž se kladl vždy veliký důraz v otázce vlivu rumunského. Tato kapitola jest nejrozsáhlejší; linguistický materiál v ní snesený čítá na 250 stran. Poslední kapitola věnována jest otázce rumunských vlivů na moravském Valašsku, jimiž se autor zabývá nejen na podkladě materiálu slovního, nýbrž i ze stránky etnické, historické, lidového umění a j.

Nás zajímá hlavně tato poslední kapitola, ač cenu ostatních tím nijak umenšovati nechceme, totiž do jaké míry vykazuje pokrok proti zmíněnému spisu Kadlcovu »Valaši a právo valašské«. Kadlec v kapitole »Valaši ve Slezsku a na Moravě« tvrdil, že na Moravu dostalo se asi rumunských pastýřů jen velmi málo. Většinu Valachů tamních tvořili spíše Slováci a Rusíni. Že však ani Rumunů nescházelo, to dokazuje nejen topická nomenklatura moravského Valašska, jež je původu rumunského, nýbrž i některé obyčeje a konečně i stopy rumunismů ve valašském dialektu moravském. Důkaznou sílu mají i zachovaná příjmení jednotlivých Valachů. Definitivní úsudek bude však lze pronésti teprv, až dalším studiem nepochybně se zjistí, jakého původu jsou jednotlivá osobní jména (str. 434/35). Podobně o Valaších v Těšínsku praví Kadlec, že byli asi pestrá směsí. Jak se zdá, byli prý mezi nimi nejen Poláci, nýbrž i Rusíni a snad i Slováci a také sem tam nějaký Rumun (str. 435).

Cránjala užil ve své linguistické části převážně termínů z pasteveckého života. Pokud se týče moravského Valašska, zjistil, že slov bezpečně rumunského původu (nepřihlížíme-li k spornému termínu Pestalak, označujícím horu v Ostravici), vyskytujících se jenom na Valašsku, vůbec není; nenašel ani slov rumunských, jež by byla společná Valachům na Moravě a nářečím slovenským, ani takových, jež by byla společná Valachům na Moravě a nářečím polským. Největší složkou slov bezpečně rumunského původu na Valašsku jsou slova společná v celých Karpatech, t. j. od Ukrajinců přes Poláky a Slováky až na Moravu (autor jich uvádí celkem 24).

Pomíjejíce další filologické vývody autorovy, uvádíme jeho hledisko k rumunskému národnostnímu živlu v Karpatech. V kulturním vývoji celé jejich oblasti a rovněž v složení a vývoji antropologických typů jest také jiný

prvek, a to je onen tak různě vykládaný prvek valašský, o kterém se někteří domnívají, že je to prvek bezpečně rumunský. Co se týče jeho národnosti, nechce se autor odvážit tvrzení, že to byl prvek čistě a zcela rumunský. Veliká a snad v Karpatech převážná část onoho valaškopastýřského živlu je původu domácího, karpatského; balkánský způsob pastevectví byl tímto živlem převzat a šířen dále na západ a na východ. S touto thesí je však v rozporu námitka, jež má základ v původu valašského práva. Právo to, aspoň co do svého původu, bylo právem cizinců nebo aspoň polovičních cizinců. Je to viděti v Uhrách i ve starém státě polském, kde právo valašské stojí proti právu domácímu a také proti právu německému, je tedy jedním z cizích práv. Také v Sedmihradsku pokládání byli — jak uvádí Kadlec — za uznané státní občany jen příslušníci tří politických národů, kdežto na Valacha se hledí jen jako na člověka trpěného, tedy na cizince. I o Valaších moravských dosvědčuje listina z r. 1576, kde stojí, aby »Valaši se nikdy na horní zámek nepouštěli, než v předhradí, vyslýchali a jiní neznámí i známí...« že jde o cizince, s nimiž se jinak nakládá v soudním sporu než s domácím člověkem. I přes obsáhlé dílo Cránjalovo, jež zejména po stránce filologické učinilo ve věci značný pokrok, zůstává tedy otázka původu Valachů stále ještě spornou; linguistický materiál, byť jest značné důležitosti, přece jen sám o sobě nestačí. Je nutno jej uvést v soulad se všemi složkami životních poměrů, při čemž třeba přihlížeti též k právním řádům, jež v životě národů hrají významou roli.

T. Saturník.

Śreniowski Stanislaw: *Organizacja sejmiku halickiego*. (Vyšlo ve sbírce »Studja nad historjã prawa polskiego«, XVI., seš. 3, Lvov 1938, stran 149 s německým resumé.) Spis autorův jest novým příspěvkem k literatuře polského sněmovnictví; pokud se týče sněmíků samotných, ač jsou nejvýznačnějším zjevem dějin polské politické kultury, není speciální literatura polská nijak bohata, takže nové dílo v tomto oboru sluší jen vítati. Dílo vzniklo na základě pramenného materiálu, jenž byl vydán v l. 1931 a 1935 v Aktech grodzkich a ziemskich, kde obsažen je materiál z let 1575—1772. Je přirozeno, že při stejné organizaci polských sněmíků, ovládaných více méně týmiž idejemi polské šlechty, přináší spis autorův v mnohém jen potvrzení dosavadních výsledků, k nimž dospěla dřívější literatura. Avšak v lečems vyskytují se úchylinky, jež vyplynuly z místního vývoje a které odkrývají nové stránky polského sněmovního života. Tak jest na př. pozoruhodnou stať o způsobu hlasování na sněmících, v níž autor proti

dosavadní literatuře dovozuje, že neplatila zásada jednohlasnosti, nýbrž zásada »nemine contradicente«, při čemž uvádí i případy, že k sněmovnímu usnesení mnohdy docházelo i při kontradikci, jež byla potlačena případně i násilím. Autor vynesl z archivního materiálu vskutku cenné poznatky, dílo je při tom jasné a přehledné, takže se dobře čte. T. Saturník.

Návrh obnoveného zřízení zemského pro knížetství Opavské z r. 1675.
(Vydal prof. Dr. Richard Horna; vyšlo jako 7. svazek Pramenů Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě, 1938, str. XXXV + 90, cena K 24.—.)

Knížetství slezská stála celkem stranou velkého povstání z let 1618 až 1620. Tím snad si vysvětlíme, proč v tomto závětrí zůstaly poměrně velmi dlouho (do r. 1671) v platnosti staré právní řády, a to moravské zemské zřízení z r. 1604. Až v r. 1671 vyšel — nejspíše na naléhání lenních pánů rodu Liechtenštejnského — císařský reskript, který vztáhl platnost moravského obnoveného zřízení na Opavsko a Krnovsko. Tento jednostranný akt vzbudil odpor u stavů obojího knížetství a výsledkem nastalého jednání mezi stavy a císařem bylo, že stavové byli vyzváni, aby sami podali návrh nového zřízení. Tento zdánlivý úspěch stavů nevedl však ve skutečnosti k zamýšlenému cíli. Předkládané návrhy, na žádost císařovu opět a opět opravované (vydavatel postihuje asi 5 redakcí), se nedočkaly schválení, neboť se posléze nehodily do doby, jejíž snahou byla unifikace právního řádu rakouského soustátí.

Asi takový stručný obraz získáme pročtením úvodních částí Hornovy nové edice. Není však úplný a ani nemůže být, neboť mnoho písemností se ztratilo a slezské archivy nejsou ještě spolehlivě uspořádány; z těchže důvodů i studie dřívějších badatelů trpí nepřesností. Na to vše Horna upozorňuje a proto tím větší je jeho zásluha, že přináší opět trochu světla do poměrně málo vzdělaných dějin slezských.

Vydání samo uspořádáno je jednoduše, což bylo umožněno tím, že jeho základem je jediný zachovaný rukopis — čistopis, připravený zcela k tisku (exemplář má slova: drukováno i publicírováno, což vedlo dříve k domněnce, že tisk byl skutečně vyhotoven). Druhým důvodem je vydavatelovo výslovné určení edice pro potřebu posluchačů právnických fakult ke cvičením. Avšak pečlivé textové i věcné poznámky, jimiž je vydání opatřeno, činí je naprosto spolehlivým podkladem i přísné práce vědecké.

Veselý.

Církevní právo.

Zaikyn Waclaw: *Zarys dziejów ustroju kościoła wschodnio-słowiańskiego*, Lwov 1939, stran 190. Nový spis autorův je prvou částí velkého díla, jež má podati obraz historického vývoje organizace pravoslavné církve jak na Ukrajině, Bělorusi, Litvě, tak i v Polsku a v nynějším Rusku, při čemž bude přihlédnuto i k území, jež bylo součástí ruské říše jako Finsko, Gruzie, Estonie, Latvie a j. Vydaný svazek věnován jest periodisaci dějin pravoslavné církve, při čemž autor podává zároveň krátký synthetický přehled hlavních momentů dějin pravoslavné církve, obraceje zejména svou pozornost na stav i poměry církevní organizace v jednotlivých epochách a oddílech časových.

Při periodisaci autor stanoví jako zásadu, že je nutno vzíti za základ proměny v organizaci církve, že tento způsob má býti dále sblížen s jednotlivými epochami dějin církve vůbec a že jednotlivé epochy i jejich části mají býti stanoveny rovnoměrně. Podle toho rozvrhuje svou práci 1. na dobu starobylou — do polovice VIII. stol., 2 na dobu středověkou — do polovice XV. stol. a 3. na dobu novověkou — až do nynějších časů. Je to rozdělení, jehož užívá většina badatelů na poli obecných církevních dějin; proto autor soudí, že ho může býti použito i pro dějiny východní pravoslavné církve.

V poslední době nevyšlo žádné dílo, jež by zdařilým způsobem podávalo přehled dějin východní pravoslavné církve. Z úvah autorových i z přehledu, v němž uvádí hlavní momenty dějin zmíněné církve, lze usuzovati, že další části jeho díla přinesou některé velmi zajímavé partie, zejména pokud jde o dějiny církevní na Rusi po r. 1917, kde došlo ke vzniku rozkolných církví, vznikly i některé nové církve autokefální (v Gruzii, v Polsku) nebo aspoň poloautokefální (ve Finsku, Estonsku, Latvii, na Ukrajině atd.). Synthetický přehled autorův také napovídá, že třeba očekávati dílo široce založené. Program, který si autor dal, přesahuje na př. i známé dílo Golubinského *Istorija rusknoj cerkvi* — nutno tedy očekávati, do jaké míry se mu přiblíží, resp. jaký bude vykazovati pokrok.

T. Saturník.